

SIMPOZIJ »I MURI DELLA STORIA« (ZIDOVI ZGODOVINE)

Trst, od 6. do 8. oktobra 1994

V konferenčni dvorani tržaške Ekonomske fakultete (Piazzale Europa, 3), je potekal tridnevni simpozij, ki so se ga udeležili referenti iz Italije, Avstrije, Madžarske, Poljske, Nemčije in vrsta zgodovinarjev iz drugih držav. V referatih so avtorji skušali prikazati svoje poglede na zgodovino-pisje po padcu komunizma, vzponu nacionalizmov v Evropi in, skratka, na »konec zgodovine« (prim. F. Fukuyama) nasploh. Ob tem se je že v referatih, še posebno pa v diskusijah, izpostavila vrsta aspektov v obravnavi vedno aktualne zveze med politiko in zgodovino-pisjem, vplivom ideologij na zgodovino-pisje, od zgodovinskega pregleda ideološke in politične represije nad stroko in zgodovinarji po posameznih državah bivšega vzhodnega bloka, do polemike o moralni (in drugačni) odgovornosti zgodovinarjev za omenjeni razvoj. Poleg tega smo bili priče različnim vprašanjem o smotrnosti radikalne kadrovske »čistke« (na pedagoški in strokovni ravni) v bivši DDR po padcu diktature in seveda (glede na to, da so z referati sodelovali zgodovinarji iz bivše DDR in BRD) odgovorom nanje. Sodelovanje so žal odpovedali G. G. Iggers iz ZDA (ki pa je poslal referat), J. Tussel iz Madrida in D. Roksandić iz Zagreba, tako da je bil simpozij morda preveč nemško-italijansko obarvan in bolj zanimiv iz teoretsko-zgodovino-pisnega kakor aktualno-političnega zornega kota (glede na to, da sta prav iz J in JV Evrope prihajala le dva referenta od desetih).

V prvem referatu je G. G. Iggers iz ZDA predstavil svoje videnje nastanka »političnega zgodovino-pisja« in navedel nekaj glavnih akterjev »tistega časa« od začetkov (»primer Treitschke«), ko so se zgodovinski oddelki na univerzah ustanavljali predvsem v nacionalistične smote in je bilo zgodovino-pisje domena »srednjega meščanskega sloja moškega spola«, do razvoja tega »hibrida« v pogojih institucionalne strukture, ki vse do danes v marsičem definira stroko. Referent je kratko orisal razvoj zgodovino-pisja do »tretjega rajha« v Nemčiji, ko so (v veliki meri prav zaradi karaktera omenjenega razvoja) zgodovinarji (v večini primerov in v nasprotju s sociologi) imeli malo problemov s prilagoditvijo novemu režimu. Če je (po avtorjevem mnenju) bilo za zgodovino-pisje v nacionalsocialistični Nemčiji značilno, da je pod vplivom politike in intervencije države delovalo po sistemu konsenz/teror, je bil za NDR značilen zgolj teror in preventiva v zaposlovanju (in nadzoru) kadrov. Ti so v zgodovino-pisju iskali potrditev marksističnih ideoloških predpostavk. »Volks-geschichte« v DDR ni več občudovala kmeta (kakor v času nacizma), ampak marksistično družbo; mentorji mladih kadrov pa so ostali isti. Pri tem so paradoksalno predstavljali in obsojali družbo v BRD (navezujoč se na staro tezo o agenturi monopolnega kapitala) kot naslednico nacizma. Po padcu berlinskega zidu je bil v institucionalni in didaktični sistem v DDR prenešen sistem iz BRD, ki je prejšnjega v celoti prekril, razpuščeni so bili zgodovinski inštitut in »brez ugotavljanje krivde« odpuščena velika večina kadrov. S tem je bil zamenjan celoten sistem – brez ugovorov. Avtor je pregled razvoja nemške historiografije v trikotniku znanost-ideologija-politika zaključil s mislimi, da zgodovinarji (hote ali nehoti) tudi danes sodelujejo pri konstrukcijah »mitov«, čeprav so bile vse diktature v zgodovini zgrajene prav na takih »mitih« (rase, naroda, vere, zgodovine, razreda, tradicije itd.). Kljub temu, da je zgodovino-pisje že v 19. stoletju postalo enakovredno vsem ostalim pozitivističnim znanostim, v tem primeru ni učinkovitega pripomočka in vprašanje odnosa avtorja do svojega dela ostaja vse do danes v marsičem vprašanje osebnega ponosa, časti oz. nečasti.

Kot drugi referent je nastopil G. Santomassimo z univerze v Sieni z referatom »Italijanski zgodovinarji med fašizmom in republiko«, ki se je nehoti navezal prav na sklepne misli iz prejšnjega referata. Izhodiščno vprašanje referenta, »kako je bil možen vzpon fašizma po liberalno-demokracijskem rojstvu Italije?«, je služilo prav pobijanju enostranskega »mita o italijanski rezistenci« na eni in pomanjkanju analize fašizma na drugi. Zgodovina fašizma je ostajala »blokirana« prav zaradi pojmov kot npr. »Patria«, »Fedeltà«, »Orgoglio nazionale« [»domovina«, »zvestoba«, »nacionalni ponos«] itd., rezistenca pa je predstavljala nacionalno rehabilitacijo. Od tod tudi velika vloga državnih praznikov, praznovanj obletnic, itd. v zvezi z italijansko rezistenco. Analiza fašizma bi pokazala na njegovo množično bazo in pripeljala pod vprašaj italijansko (zgolj) rezistenco, ki bi se s tem »spremenila« (tudi!) v državljansko vojno, iz tega se seveda spet vzpostavlja vprašanje kolaboracije in tako naprej ... Tako služi mit o rezistenci kot »nacionalni alibi«, saj naj bi v resnici sploh ne šlo za poraz Italije, Italija je z rezistenco zmagala: s tem bi odstranili tudi eventualen občutek krivde itd. V resnici pa se časten spomin na tiste, ki so se uprli, sprevrže v kolektivno pranje perila. Nacionalni ponos, homogenost itd. v imenu »enotnosti naroda« in v škodo zgodovino-pisju (na mesto katerega stopa »patriotsko zgodovino-pisje«) pa v bistvu pomeni, da se izogibamo preprosti resnici, da je večji del italijanskega naroda takrat nasledel in postal žrtev – tako referent – »skupinice prepotentnih, izrojenih in mentalno degeneriranih tipov, katerih eventualna vojaška zmaga bi pomenila konec normalnega sveta«. Zaradi nekaterih takih in podobnih dejstev je še danes težko pisati zgodovino Italije v tem času, ki je v resnici – tako referent – »lahko samo zgodovina sramotnega italijanskega vojaškega poraza«.

»B. Faulenbach z univerze v Bochumu je nastopil z referatom »Nemško zgodovino pisje po Hitlerjevi diktaturi«. Referent je pozoril na kontinuiteto v nemškem zgodovino pisju, ki je pomenila oporo politiki (teza »od Hohenzollerjev do Weimarske republike«). Na drugi strani je zgodovino pisje z vzponom nacizma moralo sodelovati (Socialdarwinizem, antizahodnjastvo, antise-mitizem) Socialno in nacionalno vprašanje naj bi bilo rešljivo prav z »antizahodnostjo«. (»Zahodnost« je posledica francoske revolucije, vrniti bi se bilo potrebno v čas pred 1789). Poli-tična teza nemških krščanskih demokratov je npr. bila, da je prav sekularizacija in njo spremljajoči pojavi omogočala tako vzpon komunizma kakor prej nacizma. Politični katolicizem je z generali-zacijo, z razlago: »protestantizem – leto 1789 – izrojena zahodna parlamentarna demokracija – nacizem/kunizem«, v resnici pripomogel prav v smeri katastrofe. Po letu 1945 je seveda prišlo do vrste strategij, ki so odgovornost za nacistično zgodovino reducirale na politično ali vojaško vodstvo itd. Razkol med gospodarsko, politično in socialno zgodovino je bil vsaj tako velik kakor v »klasični« dobi historiografije, medblokovska nasprotja pa so olajšala potiskanje oziroma obračun z NS zgodovino v stran.

Naslednji referent, Karl Stuhlpfarrer z dunajske univerze, je nastopil z referatom »Avstrija, prva žrtev Nemčije. Zgodovina neke legende in njen pomen«. Predstavil je nekaj aspektov ozi-roma strategij, ki so se pojavile v avstrijskem zgodovino pisju kot rezultat političnega zgodovi-nopisja in ki v Avstriji omogočajo nekritično soočanje z lastno preteklostjo. Po besedah referenta vse do danes ni prišlo do dovolj kritičnega odnosa do nacionalsocialistične preteklosti. Eno osnov-nih strategij omenjene politične zgodovine omogoča t.i. »avstrijska življenjska laž« (Lebenslüge) in iz nje izpeljani t.i. »Opfermythos« (mit o Avstriji kot žrtvi), ki je za žrtve nacističnega režima pravzaprav vse: politične zapornike, »avstrofašiste«, ki so z »Anschlussom« izgubili polo-žaje, civilne žrtve, vojaške žrtve itd.; na koncu so žrtve celo nacionalsocialisti, ker so po vojni edini preganjani. Za Slovence, Žide, Cigane itd. je med žrtvami tako zmanjkalo prostora. Avstrijsko »življenjsko laž« je omogočila Moskovska deklaracija iz leta 1943, po kateri naj bi bila Avstrija »okupirana deželaa«. Nenazadnje pa je teza o okupaciji pomenila tudi veljavnost konkordata iz leta 1933 itd. Dr. Stuhlpfarrer je navedel vrsto primerov, ko se denacifikacija ni izvedla in ob tem tudi nekaj konkretnih imen, na drugi strani pa v omenjeno strategijo, ki pravzaprav omogoča tako pomanjkljivo soočanje z lastno preteklostjo, po njegovem mnenju sodi tudi zavračanje finansiranja zgodovinskih raziskav za obdobje 1938–1945 s strani ministrstva za znanost.

Naslednji referat sta pripravila K. Pötzold (z univerze v Berlinu) in G. Corni (s tržaške uni-verze). »Zgodovino pisje nekdanje DDR« Zgodovino pisje DDR je legitimiralo obstoj Nemške demokratične republike, ki je bila v tem kontekstu prikazovana kot konkretizacija najboljših tra-dicij Nemčije – države, kjer je delavski razred dosegel svoj končni cilj. Istočasno je bila država (DDR) »izložbeno okno« vzhodnega bloka in instrumentalizacija zgodovino pisja je bila zato izjemno temeljita. Kot taka je bila usmerjena v »formiranje novega nemškega naroda«, ki je prvi dosegel »konec zgodovine«. Politika DDR se je sicer hitro po letu 1945 morala zateči po pomoč k »meščanskim zgodovinarjem«, a kmalu so nastali inštituti s po 400 in več zaposlenimi zgodovi-narji, ki so se ukvarjali s »predzgodovino agenture monopolne kapitalizma« od Friderika II. do Bismarcka. Celot »prusko nemškost« so prikazovali kot »v socializem vgrajeno kvaliteto«. Ob razpadu jih je zgodovina povsem presenetila, saj na kaj podobnega niso bili pripravljeni in sredi kupa osebnih tragedij in sesutih biografij je izginilo zgodovino pisje štirih desetletij. V DDR gredo dejansko v smeri popolne »obstrukcije lastne preteklosti«, kot da bi 45 let ničesar ne bilo. O glavah v DDR se odloča brez njih. – (Ironično bi lahko dodali – če kje, je v vzhodni Nemčiji zgodovi-nopisje odpovedalo, saj ni zasluilo niti lastnega totalnega in definitivnega konca).

Naslednji referent, H. Gies z berlinske univerze, je nastopil z referatom »Prevzgoja ali prenova? Izkušnje pri obratu v pouku in razumevanju zgodovine v DDR po letu 1989«. V nastopu je referent poudaril, da so njegove teze nasprotne tezam predhodnega referenta, ki da so bile celo »provokativne«. V nastopu in v diskusiji, ki je sledila, se je zdelo, kot bi obe nemški državi še obstajali in bi spremljali npr. kakšno načelno diskusijo (npr. o tem kaj je »demokracija«) izpred desetih ali dvajsetih let. V resnici bi ob tem veljale besede Ernsta Nolteja, da gre za neko »pre-teklost«, ki to nikakor neče postati. Dr. Gies je usmeril na zgodovinarje iz bivše DDR vrsto obtožb, ki so mejile na moralno deklasiranje. Iz leksikonov bivše DDR je navajal primere defi-nicije, »šole« (ideološke institucije, ki služi za posredovanje marksističnih spoznanj) ali »zgodovi-narja«, ki je v DDR bil »vojak in borec stranke in ideologije« ipd. Ni manjkalo izjav kakor »historični materializem in politična odvisnost je zmaličila njih in njihovo znanost ... kar velja končno tudi za celoten pedagoški sistem ...« Gies je v tem smislu postavljaj pod vprašaj kredi-bilnost zgodovinarjev v bivši DDR v najširšem, človeškem, v absolutnem smislu. Resnično brez milosti je Dr. Gies sodil o stvareh, ki jih je (po mojem mnenju) skrajno problematično generali-zirati. Totalitarni režim ima žal svojo notranjo logiko in »definitivne« sodbe in obsodbe so skrajno problematične (še posebno moralne), saj gre za ideološke in politične sisteme, ki se samogenerirajo in delujejo s precejšnjo inercijo, pri tem pa je vloga posameznika oziroma možnost, da bi tok stvari spremenil, praktično nična.

Referent W. Küttler, profesor na univerzi v Berlinu, je v prispevku z naslovom »Problemi zgodovinskega diskurza v združenji Nemčiji« v določenem smislu osvetlil prav vprašanja, ki jih je zaostril dr. Gies. Po njegovem mnenju stojijo danes v Nemčiji zgodovinarji pred vprašanjem, kako prevrednotiti zgodovino obeh nemških držav in zavzeti jasno stališče do »dveh zgodovin« oziroma (ene in iste) nemške zgodovine. Poleg tega so v bivši DDR danes pod vprašajem socialni in politični interesi, materialne koristi in osebni interesi itd., zaradi česar je tako prevrednotenje težko in boleče ... Bolj kot obtoževati zgodovinarje in znanost je po avtorjevem mnenju potrebno v zgodovini in zgodovino pisju videti rezultat oziroma »dediščino« skupne nemške zgodovine ... (po logiki – če bi ne bilo NS režima, bi ne bilo DDR itd.) zdaj pa naj bi ceno plačala bivša DDR sama.

Iz povsem drugega zornega kota je bil zanimiv prispevek F. Benvenutija z univerze v Bologni: »Konec komunizma in nacionalno-zgodovinska refleksija v Rusiji«. Avtor je opozoril na bogato kulturno tradicijo Rusije, ki pa je bila konservativna in patriarhalna, socialno in civilno arhaična itd. Ideologija komunizma je še enkrat uničila »embrio« tržne ekonomije in demokracije ... Po avtorjevem mnenju danes o krizi identitete govorimo prav v tem smislu, saj se nova družba ne more navezovati (in sklicevati) na nikakršno demokratično zgodovinsko tradicijo ... Stoletja ruskega etatizma naj bi po avtorjevem mnenju kulminirala v ruskem komunističnem etatizmu. Paradoks je v tem, da je bil etatistični princip uveden z revolucijo ... Omenjeni tradicionalnosti v ruski mentaliteti je, po avtorjevem mnenju, potrebno pripisati še mysticizem, veliko fantazija in vero v mesijanstvo ... »Tretji Rim« je futuristično vizijo bodoče komunistične družbe črpal prav v eshatološki naravi ruske mentalitete in kulture. Referent je v zanimivi in pregledni analizi ugotovil, da kriza torej ni »nastopila«, saj je bila vsajena že v srž komunistične družbe, ki se ni usmerila k toliko omenjanemu »delavskemu razredu«, temveč v totalitarno družbo. Rusija se je vzdignila kot velesila s pomočjo državnega fevdalizma in za ceno popolne pavperizacije prebivalstva. (Osebo se mi je zdela teza, po kateri bi »zgodovino ruskega etatizma« lahko »razložili« z »začetkom« pod Petrom Velikim in koncem pod Stalinom malo pretirana). V diskusiji, ki je sledila, je bil še enkrat problematiziran znani »Historikerstreit« in vprašanje krivde in kolektivne odgovornosti v Rusiji v primerjavi z Nemčijo.

Naslednji referent P. Hanak prihaja z univerze v Budimpešti. V referatu z naslovom »Madžarski zgodovinarji in 'mehki prehod'« je avtor prikazal odnos med ideologijo in zgodovino pisjem na Madžarskem. Hanak je poudaril, da sta socialistični patriotizem in ruski imperializem v zgodovino pisju na Madžarskem nastopala povezano. Modernizacija, konstitucionalizem, civilizacijske vrednote itd. so bile za komunistični razvoj malo zanimive teme. Resnična zgodovina se je pisala v tujini ali v »samizdatu«. Sredi osemdesetih let je prišlo do preloma v madžarskem zgodovino pisju. Zgodovinarji so v veliki meri sodelovali pri rušenju totalitarne oblasti, saj oblast zgodovinarjev tudi ni obvladovala (vsaj ne tako kakor npr. v DDR). Hanak je opozarjal na »srednjeevropski vidik« omenjene problematike (in v marsičem načel teme, ki so zanimive tudi za Slovence). Napake madžarskega razvoja po 1989 bi po njegovem mnenju lahko bile: inteligenca bi začela tam, kjer se je 1938 končalo, npr. teza, kako so nekateri (in na koncu skoraj vsi) pred komunizmom svarili že pred 2. svetovno vojno, a se je »izkazalo« danes; razvoj bi peljal v stanje »prvotne akumulacije kapitala« in v nevarnosti bi se znašle vse države, socialne itd. ustanove; nevarnost naraščajočega nacionalizma ne gre zamenjati za nacionalni nihilizem, ki je malim narodom Srednje Evrope zelo nevaren ... (na eni strani nacionalni nihilizem »naprednih liberalnih« strank, na drugi strani pa npr. nacionalizem z »versko vsebino«, ki je ekskluzivističen, primitiven in netoleranten). Referentu je v diskusiji oponiral dr. Ferraris s tržaške univerze, ki je na mesto »mita o Srednji Evropi« postavljaval Evropo – eno, celotno in nedeljivo. P. Hanak je na dilemo, ali je »Srednjeevropski mit« konstrukt in blodnja konservativnih in ljubiteljskih zgodovinarjev ali ne, seveda odgovarjal z osebno in strokovno izkušnjo srednjeevropejca. Potreba po »Mitteleuropi« obstaja, dokler obstajajo delitve, in prav ta prostor je po referentovem mnenju »barometer stabilnosti kontinenta«. V tem smislu se je avtor povsem upravičeno vpraševal: »kje je zgodovinski ali kakršen koli drugačen dokaz za to, da se »veliki« ne premislijo? Brez neodvisne »Srednje Evrope« je v nevarnosti celoten kontinent (vsaj v času, ko t.i. Združena Evropa še ni realizirana) ... V tem smislu se ta »vmesni« prostor, po avtorjevem mnenju, šele v zadnjem času dovolj jasno ločuje od »vzhoda«, kar pa je »seveda posledica blokavske delitve«.

Kot zadnji referent je nastopil dr. M. Waldenberg z univerze v Krakovu z referatom »Poljski zgodovinarji in razpadanje komunističnega režima«. Referent je opisal razmere v poljski historiografiji v letih komunizma in odnos zgodovino pisja do ideologije in politike v tem času. Že v sedemdesetih letih so bile publikacije, ki so bile namenjene širokim slojem, deležne mnogo ostrejših cenzure, politične in ideološke represije, kakor tiste, ki so bile namenjene ozkemu krogu bralcev. Take »neaktualne« teme so bile: rusko-nemški pakt, rusko-poljska vojna, obdobje snovanja svobodne Poljske po 1918, vdor sovjetske armade, antisemitizem itd. Na drugi strani so bile »aktualne teme« npr. zgodovina delavskega gibanja, zgodovina partije ipd. Že v začetku 80-ih let je bilo opaziti vse večji pomen historiografije v poljski družbi. Na eni strani naraščajo naklade zgodovinskih publikacij v obliki samizdat-a, na drugi strani pa raste število zgodovinskih publikacij v tujini (posebno v Franciji). Že takrat je prihajalo do plodnega dialoga med uradnim (partijskim)

in opozicijskim zgodovinopisjem. V tem smislu je bilo že v osemdesetih letih opaziti vrsto mitov, ki so se pozneje nevarno »vgnedili« v poljski historiografiji.

Posebno zanimiv je bil zadnji dan simpozija, ko je na okrogli mizi sodelovala večina udeležencev. Osnovne teze za diskusijo so pripravili J. Petersen (Zgodovinski inštitut za germanistiko v Rimu), G. Miccoli (Univerza v Trstu) in L. V. Ferraris. Zadnji dan simpozija in njegov zaključek je prinesel nekaj pomembnih in zanimivih sklepov. Udeleženci so si bili enotni v tem, da se razmerje med politiko, ideologijo in stroko (t.i. produkcija »mitov«) neizogibno kaže tako pri posameznih nacionalnih in državnih historiografijah kako pri posameznih zgodovinarjih. Ker zgodovinopisje ostaja eden osnovnih sestavnih delov politične kulture neke države ali naroda, ni slučaj, če se podobni simptomi vpliva ideologije in politike nanj kažejo na tako različnih mestih na tako podobne načine. Pri tem srečamo vrsto strategij, od omenjenih zgodovinskih mitov (npr. Avstrija kot prva žrtev nacizma), delnih interpretacij zgodovinskega konteksta (npr. italijanska (zgolj) rezistenca, ki omogoča »zmago« in prikrivanje množične podpore fašizmu), izenačevanje (!) pri vprašanju »kolektivne zgodovinske krivde« (nacizem=marksizem), do produkcije nacionalnih legend (npr. srbski ali drugi junaki, ki se za svojo državo borijo že vse od kosovske bitke), ki naj bi utemeljevale nacionalno superiornost neke etnije itd.

V zaključku je diskusija ponovno zašla v »Srednjo Evropo«. Vprašanje enega od udeležencev je bilo, kaj je od t.i. »Srednje Evrope« pravzaprav ostalo po izgonu Nemcev (iz nje) in poboju Židov (v njej)? Dr. Hanak je svoje videnje »Srednje Evrope« še enkrat predstavil kot alternativo. Na eni strani alternativo tako nostalgичnemu mitu, kakor realnosti »Srednje Evrope«, na drugi pa alternativo tako »balkanizaciji« kakor ponovnim imperializmom v tem prostoru. Vprašanja odnosa ideologija – politika – zgodovinopisje so se izostrila v vprašanje razlike oziroma meje med presojanjem, kaj je kolaboracija, disidenstvo in kaj upor. Kje so razločki (ki nedvomno so) in kdo in kako naj o njih presoja ...? Stroka, ki ostaja pomemben del politične kulture vsake dežele, vse prevečkrat odseva politični in ideološki vpliv, ki je potreben za mobilizacijo in operacionalizacijo ideoloških konceptov, ki sami sebi sicer ne zmorejo zagotoviti normalnega izhodišča, pa naj gre za »gotsko teorijo o naselitve Hrvatov«, »skandinavski izbor Slovencev«, »venetologijo«, ali pretirani etnocentrizem v zgodovinopisju nekega naroda. (Eden od referentov je kot primer omenil »tisočletni slovaški boj« za »njihovo končno realizirano državnost«). Na drugi strani se (pravzaprav tudi v obrambo pred takimi koncepti) uveljavljajo pristopi, ki zgodovinopisju odrekajo vsako(!) družbeno, idejno ali politično funkcijo. Taki koncepti, ki največkrat pričakujejo, da se bo s sociološkimi vprašanji ukvarjala sociologija, političnimi politologija itd., po mojem mnenju, zahajajo v samozadostno pripovedk, ki posamezniku in družbi razen lastne »originalnosti in zabavnosti« ne zmorejo povedati ničesar novega ali konstruktivnega. Pretirano neangažirano zgodovinopisje, ki bi bilo rešeno vsake družbene odgovornosti, smisla in smotra, bi bilo nesmiselno in bi zgolj potrjevalo bedasto tezo, kako se »iz zgodovine da naučiti le to, da se iz zgodovine ne da ničesar naučiti« ali v končni konsekvenci tisto, kako »se knjig tako ali tako ne izplača več brati, ampak samo še pisati« (stanje, ki pa je v umetnosti k sreči že postalo predmet zgodovine umetnosti).

Loredana Umek – Egon Pelikan

PRETEKLI ČAS – BODOČE ŽIVLJENJE

TRST 1954–1994

Trst, 26., 27. oktober 1994

Okrogle obletnice so bile, so in bodo vedno priložnost za različna proslavljanja, ki so se v primeru zgornjega naslova, torej ob 40. obletnici povratka Italije v Trst, nekako razdelila na državna in na občinska. Ko se je prah vojaške parade polegel in ko je zadnji odmev besed predsednika senata profesorja Scognamiglia odpihala burja, so v zapiskih in v spominih udeležencev znanstvenega simpozija na temo 40-letnice »Londonskega sporazuma« ostale zabeležene besede tržaškega župana Riccarda Illya, da je Trst predolgo živel od mitov in da bo po novem treba živeti tudi od lastnih rok. Simpozij, ki so se ga udeležila vidna imena italijanske sodobne in diplomatske zgodovine, je, tudi ob zapletenih slovensko-italijanskih odnosih, postal tribuna analitikov preteklih dogajanj, ki so z različnih zornih kotov in iz izkušenj različnih obrti (od mednarodnega prava do diplomatske zgodovine) obravnavali Londonski sporazum izpred štiridesetih let.

Kontinuiteto Pariške mirovne konference, Londonskega sporazuma, Osimskih in Rimskih dogovorov je zagovarjal profesor mednarodnega prava Conetti. Nejasnosti, ki jih je okrog teh